

Nemzeti Társalkodó

Szombaton, $\frac{9}{4}$ = September 4-dikén

1830

A' *Hahnemann* Homöopathiájának dí-
tséréte (54 Szám — végezte)

11. §. Nyelvünk' mostani állapotja
a' Medicinában, el-kerülhetetlenné tész-
nekem is, némely Új Szóknak felvéte-
lét; mert sok dolgoknak nintsenek még
magyar-nevei; a' másokéi úton útfélen
keltenek; de vagyának singes hosszúsá-
gu szóvaink is; engedődjek-meg hát —
itt-a' bújából, és árrbol- *bujárr-t* (Lust-
seuche, Syphilis, Francz, Szerélem-nya-
valya) amott a' ki-fejtődésből *Fejtéket*
(dilutio, Entwicklung, potenz) a' Szé-
kel apró költesből *apró-t*, (morbill) a'
hél-poklosságból *poklá-t* — a' genyetség-
ből (Gauche) *Nedség-et* (Eiter, Pus)
a' fejér folyáshól, *fejér folyam-ot*, sat.
csinálni.

Mikor én (1806) a' Mindenés Osko-
lából kikeltem, 's nékem is kézbe ada-
tott a' Gyógyítás' gyenge, és (akkor) bi-
zonytalan kormány: azon mozdulato-
kat, és töltéseket kellett nékem is elő-
venni, a' betegségek ellen, a' mellyeket
ott, táskámba nyomtanak; t. i. a' gyen-
gítőket, az erőssítőket, a' hányatókat, a'
purgálókat, a' fájdalom ellenzót, a' Feb-
ris — kergetőt, a' Vér-tisztítókat, izzasztó-
kat, hűvösítőket, és Elegyeket; nem tud-
ván még akkor semmit arról, a' mit most
tudok, hogy: *A' mi gyógyít, az erős-*

*sít, az emelgettet, az indít Széket, az
Szűnteti a' fájdalmat, az kerget Feb-
rist, az a' Vér-tisztító, az izzaszt, és
az hűvösít; akkor sok-tudás' jelének, 's
minden complicációnak meg- felelőnek-
tartottam, ha őt, nyolcz fele Szereket,
égy üvegbe belé-velegyítetttem, zagyval-
tattam, nem lévén meg-tanitva akkor ar-
ra, a' mit Sokkal az után Szobámba ta-
nultam, hogy: mindenik Uruság' ereje
külömböz a' másiktól, 's egygyik a' má-
sikat- vagy el-nyomja, vagy fére húzza
vagy módosítja, 's tiszta behatást vár-
ni az Elegytől, nem lehet; a' bizony-
talan, szer-feletti dósások, óh mi sok-
szor rebegésbe, tünődésbe hoztak! Ke-
vés fogantyum, 's láb-vetésem, csak ott
volt inkább, hol a' betegség' caracte-
reit, (inflammatorium, nervosum, ast-
henicum, specificum) meg-határozni tud-
tam; akkor "egy betegségben" elő-szol-
lítottuk seregenként az Orvosságokat: Fe-
je fájt a' betegnek? borítsd-bé etzetes
kendővel; füle nyilallott? cseppencs o-
lajat; dugj Kámfort beléje; ajaka szá-
raz? rózsá-mézet elő; emeleg a' gyom-
ra, meg-sikult a' hasa? adj Opiumot,
nintsen Széke? mannát, klistírt elő; vi-
zellete fenn akadt? Ferdőbe tedd; tag-
jai fáznak? Linimentumot, kenőtsöket
réa; forrósága, szomjusága van? Salét-*

romot, savanyokat ide; nem tud alu-
ni? Opiumot; nints appetitussa? Stoma-
chicumot; rángatódzik? Kámfort, pés-
mát hozassunk — — De engedelmet kell
kérnem az Olvasótól, valóba bántám,
valamint a' beteget ezer képpen bántot-
tuk. Melly sok trepidatio, melly sok con-
cursatio az Orvosoktól, és Segédektől,
a' beteg mellett! Ennek pedig mely nagy
terhelése, 's szerfeletti költségbe keverése!

En leg-alább közöttünk, Istené lé-
gyen a' Dítössege' és H. é a' dítésret,
ezen zúrzavarbol, már kiverekedtem, és
meg-nyugodtam, —

A' *Bujárr'* gyógyítására nézve is.

Tudták ugyan az Orvosok, már Pa-
racels' idejétől fogva, ezen nyavalya' sa-
ját ellen-szerét, a' *Kénesöt*; de nem tud-
ták annak tiszta, és ártatlan applicátió-
ját: vagy igen nagy, és gyakor-dosisok-
ba adták, míg a' beteg kéneső-betegsé-
get, és nyálazást kapott; vagy nem biz-
ván egyedülvaló Segítségében, vér-tisz-
títókat, purgálokat, ferdőket, 's kenő-
tsőket adtanak melléje, 's nem tudták,
hogy így szükségtelenül költetik, 's szen-
vedtetik a' Szenvedőt.

Már most ez is tisztaságba, égysze-
rűségbe hozatott: ki-tanulta az Új Tu-
dós Férfi, hogy a' Syphilis, soha sem
csak helybeli; (morbus topicus) hanem
mindenkor *egész testbeli*, (universalis) és
a' külső seb-a' *Schánker*, a' belső nya-
valyának, csak ki-fokadása a' hőrönn;
ezért Ő, és Tanítványai, *nem bántják*
soha többé a' Schánkert külső-Szerrel;
hanem az egész belső nyavalyát, a' *gyö-
keret* gyógyíttyák-meg, mellyel egygyűt
a' Seb is el-enyészik; el-enyészvén ez,
jelt ad arra, hogy több *Kénesöt* nem
kell adni, és a' beteg, tőkélletesen meg-
tisztult; így Ő, nem leszsz Orvosság' be-
tege, mint eddig!! Ez olyan fontos Lecz-
ke, hogy nem elég, csak ide az írvány-
ba ki-önteni, hanem szívébe kellene bé-

csepegtetni minden Orvosnak, hogy el-
ne felejtse, és attól el-ne távozzon!

Az *eredeti Schánker*, nem mozdul-
meg helyéről, ha külső Szerrel el-nem
kergetik, 's míg ő ott künn áll bántat-
lan, addig a' belső nyavalya is halgat,
nyugszik, 's nem mozdít semmi más fé-
le ki-rohanást, mint egy önn' kényű el-
lenség, melly nem háborgatja a' Várost,
míg ki-állított Örjet, még-nem bántják;
de ha a' sebet vissza-verik — a' mint
mondják — már ekkor fel-bolygatódik a'
belső roszz, és csinál, és természet sok
bőr-túrásokat, daganatokat a' glandulák-
ban, gyúladásokat, tartós Febriseket,
csont-duzzadásokat, éjjeli nyugvást nem
engedő fájdalmakat, sat. Ez már a' rögz-
ződő — 's majd későbbre a' *megrögzött*
Syphilis, (secundaria inveterata).

H. a' Merkurt is bé-fogta a' míve-
lésbe, surlás által, ennek is neveli ere-
jét szörnyen; 's ezt mondja: "Adj 1 grá-
numot a' 12-ik Fejtékből, ezzel 14 nap
alatt, diaetát tartva, meg-gyógyul az e-
redeti Schánkeres, sebjével egygyűt."

A' rögződő *Bujárrban*, kétség' ki-
vül, többszöri, és erősebb dosisok ki-
vántatnak; gyógyított az Iró is egy ne-
hány beteget, miolta az Új tapasztalá-
sokat követi; de az ő Szerének, sokkal
gyengébbnek kell lenni, mint a' *Köthe-
ni Orvosé*; mert egyszerűnél többször kel-
letett adnia, míg a' Schánker el-múlt;
a' meg-rögzött ki-ütéseket pedig, az 1-ső
Fejték sem akarta, sok hetek alatt, meg-
gyógyítani, míg az Anya-patikából, fél
fél grán dosisokat, nem hozatott; azom-
ban a' dynamicus betegségekben, tudja,
hogy a' 6-ik Fejték is, néhol igen erős.

Valljuk-meg, hogy a' Syphilis' gyó-
gyításában is, erőssen el-voltunk tévedve.

El-hánytad a' patkán-túrást?

Benn maradt a' turkáló!

Ezt ki-vágja az Ör-álló:

'S csinál — nem szem-kiszúrást.

12. §. — A' betegség, vagy *mulé-
kony*, (acutus, hitzig) vagy tartós, *meg-
rögzött*, (chronicus, inveteratus, secun-
darius) ezen utolsót, az Iró *nyavaly-
nak*, *nyavalyának* nevezi. "Mindnyájan
nyavalyás, és bűnösök vagyunk", már
régen így mondotta ezt, a' Magyar-For-
ditás. Nyavalyának mondatik a' testben,
a' Hajlékonyság is, ez, vagy amaz be-
tegségre; *járóvány* (endemicus, epide-
micus) nyavalyák azok is, mellyek a' fi-
atal-kort ostromolják, pl. himlő, Skár-
lát, apró; mert ámbár egy meg-jelené-
sekben *mulékonyok*; de már sok Száza-
dok óta, elő — 's meg elő-állanak; a'
rüh, a' bújárr, eredetekben, és míg fo-
kadékjaik, 's sebjeik vissza-nem verőd-
nek, csak betegségek; de vissza-verő-
dések után, és más formákba öltözött
állapotjokban-nyavalyák; a' *Köszvény* —
a' *bél-vér*, (arany ér) a' *mirigya*, (Scro-
phula) a' *csont-görb*, (rhachitis) a' *szá-
radványok*, (abzehrungen) a' *dagadvá-
nyok*, és *Víz-korság* — a' *nyavalya-tö-
rés* — a' *Sárgaság* — a' *hízékonyság* —
(Fettsucht) a' *görtsika* — (Hysterie, Hy-
pocondrie) a' *Skorbut* — a' *lankadvány* —
(Chlorosis) a' *fejér folyam* — (Weisfluss)
a' *cső-folyam* — (Trippe) a' *golyva* — a'
Kosz — az *Ótvar* — a' *pokla* — a' *szeplő*
— a' *sömör* (Flechte) a' *Szümöts* — a'
hamar-Ösz — a' *haj-hullás* — *fog-udu*, és
fog-feketedés, sat. ezek mind nyavalyák.

Az *Anthalt* — *Kötheni* Természet-
búvár, és *gyógyító*, hoza, gyujta-fel új
világosságot, a' nyavalyák' természeté-
be is: azzal állván-ki leg-először, az Or-
vosok', és Tudósok' elébe, mérészen, és
hátran; de sok dátumokból, és számta-
lan betegek' Vallományaikból, szoros-
san okoskodva, hogy: *Közel hét nyol-
czada, minden emberi nyavalyáknak,*
egy törsoékből származik, és a' lételben
*fenn-tartatik, melly törsoék, méreg-ter-
mészetű és kezdetében ragadó, (miasma)*

's csak magától az *Élet-erőtől*, meg-
győzhetetlen, és a' melly leg-régibb —
leg-ragadósabb — leg-loppangóbb lévén
minden mások között: mi csuda? ha
minden emberi *Időszakban uralkodott,*
és *uralkodik mind e' máig — sokkal na-
gyobb részében az emberi Nemzetnek.*"

Ezen *eredeti törsoék ragadványt*, mely-
ből a' Számtalan nyavalyák származnak;
H. *Psorá*-nak nevezi, 's ki-próbálván
magában, 's próbáltatván Tanítványai-
ban, sok Orvosságokat, azok között; már
is vagy 20-at olyanoknak talált, mely-
lyek a' Psorából származott betegségek-
nek meg-felelnek, 's azokat, vagy az egy-
gyík, vagy a' másik, vagy többen meg-
gyógyítják, nevezvén ezen Szereket *Rüh-
elleneseknek*, (antipsorische Mittel) Lásd
Chr. Kr. drei Th.

Bízodalmunk lehet tehát, hogy ez-
tán, a' Homöopathie, az embert, olyan
nyavalyákból tisztítja-ki, a' millyenek
eddig reménység nélkül, segedelem nél-
kül, nyomták, vesztegették, nyomori-
tották, keserítették, és hamar-halóvá tet-
ték őtet.

Kelj-fel, kelj-fel! láttz ez'reket,
Sínlődésben-embereket;
Nézd a' Vezért, a' fel-kelttet,
Hygéától Ezt a' Kenttet!

Siess zászlóját követni,
'S a' Szenvedőt fel-ségíteni,
Nézd Őt', a' gonoszt hogy hánynya —
Széjjel. Légy hiv Tanítvány.

13. §. — Mintha pártfogása alatt vol-
na a' gonosz, valami láthatatlan hatal-
maknak; ezek, mint ha irigyelnék, 's
gátolnák a' fel-kelt embert, a' rossz-
nak írtásában, és a' jönak plántálásában;
's mintha Végzés volna a' Sorstól, hogy
az élet küszködjön a' halállal, a' Virtus
vivjon a' bűn ellen, 's a' gonosz ellen
a' jó! A' jó, és szép törekedésben, e-
zerek az akadályok — Tantae molis erit
vigorosam condere gentem!

Már szinte három esztendeje, hogy törekedem gyógyítani a *Rák-sebet*, (Krebsgeschwür, Cancer) 's még csak 3 beteget számlálhatok, a' kik zavart, akadályokat, félben-szakasztást nem csináltak a' gyógyításban; a' többi? egy sem állá-ki a' próbát: ennek akarása 3—4 napot tarta, 's nem látván jobbulást, elállanta: az, koldulással keresvén élelmét, ámbár én is garast adtam minden megjelenésekor, nem várta végét a' gyógyulásnak, 's ki-maradt; ez inkább akart élni töllem, mint gyógyulni, rendetlenül élt az át-adott Szerekkel; emennek tapasztalatlanságból, én nem Szabtam elég szoross diatát; égynek Rüh-ellenest adván, mikor három négy nap mulva, haza-jöttem, már vissza-ment volt Marmarosba; nem rég' fogadtam-bé házamba egy Dobolai Ats-mestert, azután tudtam-meg, hogy részeges ember, csak 7 napig tettzett nállam lenni, megszökött, sat.

Még sem maradtam hasznos tapasztalások, és át látások nélkül; ámbár még kevesebbek ezek, mint elégék.

a.) Ha olyan rák-sebre találsz, melly a' testnek, ez, vagy amaz *külsőjén* támadott—de nem az ajakonn: készítesd-meg a' Patikába, magad előtt, az úgy nevezett *Bernárd-port*, (pulvis Bernardi. Arnehan's Chirurg. Arzneimittel-lehre, s. 99. Wien, 3-te Auflage) ezzel porozd-bé az egész sebet, úgy, hogy csak egy pontotska se maradjon por nélkül, avagy: égy néhány csepp fa-olajjal, a' porból, híg kenőtsöt csinálván, ezzel kend-bé az egész Sebet, 's fedd-bé fejül égy darab lágy bőrrel, és ezt nyomogasd réá; ez így meg-ragad a' Seben, 15. 20. nap mulva le-válík a' boríték, a' ki-rágott rák-sebhel égygyút, és marad égy közönséges kelevényes Seb, (Eiter-geschwür) ezt azután bé-gyógyítja a' *Balsamus Locatelli*; vagy ha ez

igen csipós, a' *terpentinás Irósvaj*.

Ha a' Seb' ki-terjedése meg-nem engedné, az egésznek bé-porozását: ne bántsd ezen Szerrel; mást kell elő-venni.

Kár, hogy az ajak-rákseben, ritkán használható ez a' Szer, a' Szájba, és gyomorba eshető bé-szivárgás miatt.

b.) Ha a' rák-seb götsből, *kövesedésből* (induratio, Scirthus) fokadott, eredett: hadj-el minden külső Szert, 's adj belsőt: az *Arsenicum-tinctura* 50-ik Fejtékéből 1. cseppet, minden 10. 15. napban ismételve, és szoross diatát tartatva; 's mivel a' természet hozzá szokik lassan-lassan, holdnaponként crossíteni lehet a' dósist az alsóbb Fejtékekből.

c.) A' melly rákseb lágy-részben pl. az ajakban, orrban-eredett, 's bé-hinteni egészsen, és mindenütt a' Bernárdporral nem lehet: hadj-el más, még eddig, bizonytalanokat, és végy-bizonyost elő, a' *Cinobrium-füstölést*—*Decoctum*, és *Diatát*. Nem tudom, a' *Decoctum* szükséges é? de a' diaeta olly' szükséges, hogy a' nélkül hújábavaló a' füstölés, mert: *rothasztással gyógyít a' füstölés*; 's valami a' rothadásnak ellenzője: a' Só, a' Savany; a' gyümöls, a' gyökerek, a' bor, és borerő, mind ezeket el-kell távoztatni magától a' betegnek; így hát ő, a' füstölés alatt, sem sóst, sem kötes kenyeret, sem gyökereket; sem gyümölsöt, (hát a' hust?) nem eszik, sem bort, pálinkát, sert, borvizet, Kávét nem iszik; hanem: él tisztá vízzel, sótalan mólnár-pogátsával, sótalan pulitzkával, édes téjjel, laskával. Ez ám Szenvedés! de ilyen Szenvedés, türes nélkül, nints is itt semmi reménység, a' gyógyuláshoz.

Egy füstölésre 1. 2. 3. grán *Cinobriumot* kell venni, a' mint a' beteg el-szenvedí, napjában 2-tzer, 14. 20. 50. nap alatt; a' *Főzeléknek* (decoctumnak) *ex speciebus lignorum cum Santalo*, le-

ragasztott, és jukán csöves fedőjü mázatlan edénybe kell meg-esnie, és ennek levéből, napjában két három findzánnyit iva.

A' füstölés' 3-ik 4-ik napján már, észre-veszi, látja az ahoz értő, hogy a' seb, el-kezdí veszteni elevenségét, meghalaványodik, neki bűdössődik, fonnyad, genétség kezd belőlle csepegni, és égy hétre már darabokba ki-hullani a' rothadás! Ezeket nem rég látám a' fejjebb említett Ats-mesterben, 's hogy többet nem láthaték, az ő bolond esze, részegsége, 's meg-szókése lön az oka; talán el-veszett valahol az úton e' nagy hídegben. De miért szókótt-el? Meg-pirongattam volt, miért tömte-meg gyomrát, valami tiltva vásárolt vatzkorról, a' gyógyítás kezdete után tsak hamar.

d.) A' melly rák-seb, a' külső Szerrel lett gyógyulás után ki-újul: ezt többé külső Szerrel ne próbáld; hanem veddelő a' Rüh-elleneseket, (antipsorica) 's ezekkel gyógyítsd gyökeresen.

e.) Az eddig mondottakkal immármég sem elégedhetünk-meg: a' nyavalyák' Világosítója, és a' Rüh-ellenes Szereknek ki-próbálója, ezt tanítja: "A' rák-seb is a' rühből vészi eredetét, az az toppangó, meg-rögzött rüh van minden emberben, a' ki meg-rákosodik; tehát ezt kell gyógyítani Rüh-ellenes Szerekkel; így meg-gyógyul a' rák-seb is."

Hogy kellessék pedig átaljában gyógyítani a' Rüh-betegségeket, (Psorische Krankheiten a' nyavalyákat) azt, az ő Hármás Könyve tanítja,

Olvasd, olvasd e' Könyveket;

Mert több Letzkét találsz itt,

Mint ha dúlnál ezereket,

Galéat, Celsust, 's akár Kit.

14. §. — Három tárgya van az Orvosnak, mint Gyógyítónak, a' Döghalálban, mind a' három élet, és halálba járó fontosságú: magát securizálni, a' nya-

valyát meg-esmérni, és azt meg-gyógyítani. Egyebek, ezen ragadványos nyavalya körül, mind meg-osztódnak a' pölgári, és Katonai Tiszt-viselekkel, és a' Pestis-policiához tartoznak.

1.) Az Orvos, magát securizálja mindeneknek előtte, az el-ragadástól. Fé-lünk mi is Orvosok a' pestistől, mért nem esmérjük azt eléggé — járatlanok vagyunk a' körül — a' Véd-szereket, vagy nem tudjuk eléggé, vagy saját tapasztalásunk nem lévén, nints' biza'munk azokhoz; nem is vagyunk Mindenikünk, úgy nevelve, hogy el-számni tudjuk magunkat, még akkor sem, mikor a' kötelesség, és köz haszon fel-ideznek. Pedig el-kéne ilyenkor magunkat szánni, és körül-övedzni mind azon Segéd-Szerekkel, mellyek már fel-találtattak, 's más Orvosok által, az ilyen Küldötségekben ki-próbáltattak:

a.) Légyen égy két rendbeli beteg-öltözetünk: ezt vegyük-fel, mikor tudva lévő pestishez indulunk, 's onnan haza jöven, soha se azt bé- a' házba, hanem azon kívül vessük-le, 's tegyük-ki a' füstölésnek.

b.) Ne mennyünk-bé a' pestises' kunyhójába, vagy szobájába, hanem, ha az esztendő-szak meg-engedi, hozassuk-ki a' szabadra, a' színbe, a' csürbe, égy árnyékba, 's észbe vévén a' Szelet, és levegő-mozgást, a' szerént közelítsünk hozzá, és vizsgáljuk; mellyet, ha az időjárás meg-nem engedne: néhány órával előre meg-nyitattjuk ajtait, ablakjait a' Szobának, illő füstölőt tétetünk annak közepébe, 's ezek után lépünk-bé abba, és a' beteghez, 's csak annyi időt mulassunk itt, a' mennyi szükséges.

c.) Hazunnan indulásunkkor, bor-eztetet, és kendőt adjunk a' Segéd-személy' kezébe, 's valahányszor tapogattunk, vagy kötözzük a' beteget, áztassuk-meg kezünket, és orcánkat az etzet-

tel, lélekzeljük annak gözzét, 's végez-
vén a' tapogatást, ismételjük az áztatást,
's mikor ki-megyünk, törölközzünk-meg,
's Szohánkba, ha szükségesnek látjuk,
gőzölést gerjeszszünk, a' mingyárt em-
lítendőkkel, 1796. és — 97-ben, a' Szir-
miumi pestisben, a' mondottakat követ-
ték az Orvosok, 's nem betegedtek-meg.

d.) A' *chlort*, és annak használását,
az Iró nem esmérvén, minden azt tudó,
és esmérő. Olvasót, tisztelettel kér-köz-
leni vele, és másokkal, a' *Társalkodó-
ban*, ezen új Szernek eredetét, készítése,
és használása' módját, azon tapasztalások'
meg-beszéllésével, melyeket a' Francziák,
a' Muszkák, és mások, ezen Szerről, a'
pestisben, és marha-dőghben tettenek.

e.) Saját Szobánkban, Személyünk',
és öltözeteink' meg-tisztítására, ha ta-
lám ragadványt kaptanak volna, min-
den haza érkezésünkkor, gerjeszszünk
Kén-savany által, *Salétrombol*, vagy
Konyha Sóból, gözt, úgy, mint a' Köny-
vekben tanítatik, pl:

Über die Gefahr der Ausbreitung des
gelben Fiebers — von Harles, Nürnberg,
und Sulzbach — 1804.

2.) Igyekezzen az Orvos, reá-esmér-
ni ezen betegségnek, 's tellyes képét ven-
ni annak minden Symptomáiból le-írva.
Ezen képnek le-vétele, el-kerülhetetlen
a' gyógyítónak; a' fel-fedező, és ki-kül-
detett Orvosnak, csak az esmértető je-
gyekre van szüksége, ez néki elég; e-
zekből Ő, bizonyost referál Felsőjének,
de a' Gyógyítónak látni, tudni, le-raj-
zolni kell ezen nyavalya' minden külső,
belső, egészbeli, helybeli jeleneteit, mi-
nekelőtte az Orvosláshoz nyúlna. Ennek
akadályai vagynak: más fajta betegnél,
többnyíre, éjjel-napot tölthet az Orvos,
veszedelme nélkül; de több órákat len-
ni a' pestises mellett, erre nem minden-
nek van elég mérészsége; hanem ne fe-
lejtjük-el, mi mondatik a' Szirmiumi pes-

tis-könyvben: "Egy beteg-gondviselőnél,
*holdnapokig, mentve tartottak e' nya-
valyától, a' Mercurius' gyakori bé-adá-
sa által.*" Osztán, vizsgálódjunk a' Sza-
badon, itt néha néha közelítsünk a' be-
tegehez, nézvén, látván, ki-kérdezvén ö-
tet, 's használván az említett Segéd-Sze-
reket; csak ugyan el-juthatunk tellyes le-
írásához, a' betegségnek; 's valahányszor
a' beteg mellett foglalatoskodunk, füstöl-
jük magunkat, és a' beteget Szakadatlanul a'
Guiston' gőzölőjével. Már most elkezdheti:

3.) A' *Gyógyítást*. Hanem itt, hogy
Oskola-Mester ne legyen, beszéllvén hosz-
szason a' Had-taktikájáról, talám Gene-
rálok előtt, vagy égy száraz földi Scyt-
ha, (Székel) a' hajózás' mesterségéről, ta-
lám Anglusok előtt; tehát tsak ennyit
mondhatok hozzám illőleg:

Hogy az Allopathie, soha fel-nem-
találhatja Specificumát a' Pestisnek, ha-
nem ha csudaképpen; mert nem tudja
ő általjában úttját, az Orvosságok' fel-
találásának; hanem az azokat ki-próbá-
lóé, és a' hasonló Symptomák szerént
Gyógyítóé léssen a' ditsősség, hogy fel-
találja azt, és vele meg-gyógyítja ezt.
De mit? talám már is ki-van az kap-
va: tekintsük-meg csak Symptomáit az
Arsenicumnak, a' *Phosphornak* a' *Grap-
hitnak*, a' *Nitri acidumnak*, a' *Merku-
riusnak*, és a' *Rutának* azok közt, mint-
ha látnám minden Symptomáit a' Pes-
tisnek-hasonlatosságban. En leg-alább,
ha a' sors pestis', és marha-dög' gyó-
gyítására fog meg-szollítani, tőstént a-
zok közül veszek-elő égygyet, vagy má-
sokat, 's reménylem, annak csak égy-
gyetlenégy bé-adásával meg-gyógyítani
ezt a' nyavalyát, melly ellen eddig, az
Orvosságok' eredetét költötték-fel.

Szollék; már várom, ki felel-meg Tettivel erre;
Ha szaporod' számunk, kevesednek majd a' vesze-
lyek;

'S csak dézmába' kerül már, nem Capitálba gyó-
gyulni.

Felszólítás

*Tehénrépából (Runkel-Mangold-Burgunder-Rübe *) tzu-krotfőző Fabrikák' felállítására, Erdélyben.*

Hogy az Országok' virágzása Fabrikák által nagyon elő-mozdítatik, oly közönségesen megesmért igasság, melynek bizonyítására semmi meggyőző okok nem kívántatnak. Azomban, az olyan Országoknak, melynek elég szántó földjei vannak, csak olyan Fabrikák lehetnek hasznosok, mellyek egyszersmind a' földmivelést is elő-segítik; az olyanok ellenben, melyek a' földmivelő munkás kezeket elfoglalják, egyenesen károsok.

Innen indulva-ki, bátorkodom hazámfiainak az említett Répatzúkor-Fabrikák' felállítását ajánlani, mellyek a' földmiveléssel legszorossabb egybe-függésben állanak és más tartományokban — Muszkaországot kivéve — nem könnyen jutalmazhatnak nagyobb haszonnal meg mint hazánkban.

Ezen Fabrikák' felállításával reménylendő hasznok az itt következők lennének:

1) A' Gazdaságra és földünk' sikeres haszna-vételére-nézve, értelmes és tapasztalt Gazdák' bizonyítása szerint, egy darab hely, tzu-korra természetdő repával bevetve, öt-hat-annyi hasznot hajt (az elkészítésre tejendő sokkal-nagyobb költségen feljül), mintha azt gabonával vetnök-bé.

2) Tőkepenzeinknek lehető legjobb haszna-vételére-nézve: mert, ha Frantziaországban (a' hol a' föld, munka, épület és fa, oly' drágába kerül, a' tzu-kor ellenben, oly' óltsó, hogy hazánkbeli árához, hasonlítani-sem lehet) ezen Fabrikák minden esztendőben neved-

nek, még-pedig oly' mértékben, hogy öt esztendő-múlva talán már egy font tzu-kort sem fognak bevinni a' Telepek-ből (a' mi, abban az esetben, ha a' tzu-kor fabrikák' felállítása nagy haszonnal nem járna, meg nem történne) — mennyivel-nagyobb hasznot nem hajtának tehát hazánkban, a' hol —

a) A' föld igen termékeny, 's akar örök áron, akar kibérelvé, elég-óltsó.

b) A' munka, jobbhagyokkal sokkal kevesebbe kerül mint fogadott emberekkel *).

c) Abban az esetben is midőn béresekkel és tulajdon marháinkal kell mivelni földjeinket, mind a' napszámos, mind a' marha óltsóbb mint más, név-szerént Frantzia-, Német-, és Helvétziaországokban. Hasonlólag —

d) az Építéshez kívántató szerek, és maga' az építetés, kevesebbe kerül mint az említett Országokban.

e) Nagyobb részében hazánkban, éppen oly' bő a' fa mint a' milyen szűk a' Mezőségben. Nagy és mező-városoktól távol-fekvő helyeken, majd-semmi áránints a' fának: mely hasznos ily' helyeken az olyan fabrikák' felállítása, mellyekben, mint a' Répatzúkor-Fabrikákban, a' répaszirup' (répaméz') kifőzéséhez sok fa kívántatik.

f) Az Országban természetdő tzu-kor, már csak az austriai kikötők-ből hordatni szokott indiai tzu-kor' drága szállításának megkímélése által is, nem kevés haszonnal van egybe-kötvé; midőn ez a' Répatzúkor azon Országokban-is, mellyek, mint Frantziaország, tengerrel bővölköd-

* Pallérozott Mezei-Gazdaság, I és II Darab; és, — Practische Anleitung zur zweckmässigen Anbau der Runkel-Rüben.

* Jaj annak a' fabrikának, a' mellyet ilyen újmódi Cúbaikra bíznánk, ha itt, magaról a' fabrikáról, és, nem csak a' mezei munkáról van szó. De még a' természetnél is, jobb ehhez a' repához állandó és nem-képtelen embereket venni-fel, — gyalog Béres nevezet alatt — à la Georgicon.

nek, 's mindenütt víz-tsatornákkal vannak keresztül-kosúl vágva nevezetes nyeregséggel adattatik-ak.

3) A' Haza' virágzására-nézve, mely a' szorgalom' ezen neme által nagyon előmozdítottatik, a' következő hasznok reményhetők: —

a) Nem tsak hogy hazánkban marad azon pénz, mely most az indiai telepekbe hordattatik, hanem,

b) Azon Fábrikák' szaporodásával, idegen pénz jönne Országunkba, midőn Magyar- és Lengyelországnak egy része, úgy az egész Oláh- és Moldovaországok *) sokkal jobbszámban fogják kapni itt a' tüzökrot, mint a' telepekből.

c) A' Nemzeti mivelődés haladna a' szorgalom ezen ágával.

4) A' Fábrikákat-nyitókra-nézve, a' haszon oly' nagy, hogy egyéb kereskedői szemlélődésből (Speculatiokból) hasonlót reményleni lehetetlen, mert:

a) a' 'mi a' tüzök' el-keletését illeti: bizonyoson meg lehetünk győződve, hogy a' tüzök éppen oly' szükségessé lett hazánkban mint a' só; következőleg, a' szokásból ki nem mehet. — Tegyük-fel pedig hogy hazánk' szüksége felett természetnénk; úgy, a' Maroson mely a' Tiszába, és ezen, mely a' Dunába szakad, könnyen lehetne mindazon helységekbe, mellyeken ezek által foljnak, 's a' tenger-től távol feküsznek, szállítani. Ezen-kivül; —

b) A' Tehénrépa-tüzök-fábrikák sokkal kevesebb költséggel járnak, mint más akarminémüek, 's még is gazdagabban tartalmazák fáradságunkat amazoknál. Semmi mesterséges és gyakori újítást vagy földözást kívánó erömívek (machinák) nem kívántatnak.

* Ezekre, nem tarthatunk számot; mert a' mostani gyeplő mellett, bizonyoson előnkbe-vágnak. — Tsak annyi tüzökrot tudnánk hamar készíteni, a' mennyi Erdélynek kell: úgy is mindönök Millionaire lehet. Red.

c) Egyedül egy Igazgató (Director) elégséges, legközönségesebb emberek' segítségével, az egész Fábrikát illendően igazgatni, és jól fenn-tartani. Sem a' tüzök készítésre, sem tisztítására valami nagy mesterség nem kívántatik, hanem tsak pontosság.

d) Egy olyan Földesúrnak, végre, kinek egy távollévő erdős helyen elég fája, 's onnan nem messze birtoka van, melynek lakos jobhagyai, robotjokban szántást-vetést, kapálást és hordást megtesznek, kimondhatatlan hasznuk az ily' Fábrikák. Hogy ha pedig senki a' Földesurak között, egyedül kezdeni-meg ezen új dolgot, nem akarná; fog felállítatni egy Társaság, mely az Muszkaországban tenn-álló Tulai társaság' rendje szerint létszen elintézve. Állani fog 100 Tagból (Actionairs) minden Tag hététele 100 pengő ft.; és így, az egész Tőke 10,000 pengő, vagy 25,000 váltó forint fog lenni; mely Tőke, ámbár nem oly' nagy mint az említett muszka Társaságé, mindazonáltal egy-előre elégséges lessz hazánkban az, egy, nem a' legnagyobb Fábrika' felállítására, 's idővel többrevaló terjesztésére.

Melyik igaz Hazafi az, ki egy ilyen nevezetes tzel' megkezdésére, mely hazájának, szorgalma' mivelődése, és virágzására oly' nagy behatással van, el ne szánna 100 ftot, még abban az esetben is, ha a' szerentsés következés és haszon kéttiségesek lennének? Hát még akkor, midőn az elő-hozott állítások szerint, a' szerentsés kimenetel és jövedelem, nem tsak minden lehetőségek között leglehetségesebb, 's tsak-nem bizonyos; de sokkal több hasznot ígérő mint akár-mely más lehető. Speculatio, úgy-hogy itt, a' mi ritka eset, a' patriotismus a' bizonyos haszonnal kezdet adva ajánlják magokat. (kevés végezete következik).